

## ФІНАНСИ, ПОДАТКОВА СИСТЕМА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 336.64

### НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ АВТОТРАНСПОРТНОГО СТРАХУВАННЯ

Бовсуновська Г. С.

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

В статті розглянуто основні наукові підходи до визначення сутності фінансової політики держави, а також фінансової політики розвитку страхування. Розглянуто функції уповноважених державних органів та саморегулюючих організацій, що діють на ринку автотранспортного страхування, щодо реалізації державної фінансової політики. Визначено основні недоліки механізму реалізації фінансової політики розвитку автотранспортного страхування, зокрема у нормативно-правовій, бюджетній та податковій сферах. Визначено мету та напрями вдосконалення фінансової політики розвитку автотранспортного страхування в сучасних умовах. Результати дослідження можуть бути використанні для розробки майбутньої стратегії розвитку страхового ринку України.

**Ключові слова:** фінансова політика, фінансовий механізм, фінансова надійність страховика, інвестиційна функція страхування, державний нагляд.

UDC 336.64

### THE DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF FINANCIAL POLICY OF AUTO INSURANCE

Bovsunovska H.

*Dnipropetrovsk National University named after Oles Honchar*

In the article the basic scientific approaches to defining the essence of financial policy and financial policy of insurance are reviewed. The functions for implementation the government financial policy of the authorized government bodies and self-regulatory organizations, that operate in the motor insurance market, are reviewed. The main disadvantages of mechanism of realization the financial policy in motor insurance market, particularly in the legal, budgetary and tax areas, are determined. The aim and directions of improvement of the financial policy of motor insurance market are determined in up to date conditions. The results of the research can be used for elaborating the future strategy of the insurance market in Ukraine.

**Keywords:** financial policy, financial mechanism, financial reliability of the insurer, investment function of insurance, government supervision.

**Актуальність проблеми.** Ефективний розвиток фінансової сфери залежить від багатьох чинників, одним із яких є врівноважена,

досконала фінансова політика держави. Функціонування та розвиток фінансового сектору є важливим для будь-якої економічної системи, оскільки саме тут акумулюються значні фінансові ресурси для забезпечення виконання державою своїх функцій. Страховий ринок у складі фінансового ринку виступає потужним джерелом залучення та перерозподілу коштів фізичних та юридичних осіб у економіку країни, джерелом інвестиційних ресурсів, інструментом захисту суспільства від настання несприятливих подій. Суб'єкти страхового ринку під час своєї діяльності, поживляючи та стабілізуючи економіку, самі наражаються на велику кількість ризиків, тому повинні бути стійкими та гарантувати виконання прийнятих на себе зобов'язань. Забезпечення фінансової стійкості та захист від дії зовнішніх та внутрішніх загроз можливі за умови проведення ефективної фінансової політики у сфері страхування. Отже, актуальним є дослідження напрямів та складових фінансової політики у страховому секторі.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Теоретичним та практичним засадам фінансової політики присвячено роботи таких вчених як В.М. Опаріна [8], В.Г. Бороноса [1], С.І. Юрія [9], О.Д. Василика [2], О.Я. Стойка [6], В.М. Фурмана [10], С.Л. Лондар [4] та інших.

Зокрема, В.М. Опарін зазначає, що фінансова політика - це комплекс дій і заходів, які здійснюються державою в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання та фінансових інституцій, громадян і безпосередньо держави з метою вирішення певних завдань і досягнення поставлених цілей.

В.Г. Боронос у своєму дослідженні наводить таке визначення фінансової політики: «процес формування, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів для досягнення заздалегідь визначених цілей і завдань» [1, с. 52]. При цьому відокремлює поняття фінансової політики в широкому розуміння та сутність фінансової політики держави, наводячи таке визначення: «фінансова політика держави - складова частина економічної політики держави, яка являє собою систему заздалегідь визначених заходів, форм і методів мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів державними фінансовими інститутами з метою виконання державою своїх функцій відповідно до стратегічних і тактичних цілей її економічного та соціального розвитку» [1, с. 53].

В.М. Федосов вважає, що фінансова політика відображає суб'єктивну сторону функціонування фінансів. Із цієї точки зору, фінансова політика – це цілеспрямована діяльність держави та інших суб'єктів господарювання у сфері формування, розподілу та використання фінансових ресурсів задля досягнення поставленої мети

О.Я. Стойко розглядає фінансову політику держави як сукупність державних заходів у сфері фінансової діяльності, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і використання для виконання державою її функцій [6].

Питанням державної фінансової політики розвитку страхування присвячено дослідження таких вчених як В.М. Опаріна, В.М. Федосова, О.Я. Стойко, В.М. Фурмана та інших.

Так, В.М. Опарін зазначає, що фінансова політика у сферах фондового та страхового ринків характеризується діями держави щодо їх розвитку і регулювання, створення відповідних гарантій клієнтам страхових компаній та інституційних інвесторів засобами регуляторної політики[8].

В.М. Федосов та О.Я. Стойко зазначають, що фінансова політика держави в галузі страхування полягає у державному нормативно-правовому регулюванні страхової діяльності, залученні страхового ринку до вирішення важливих фінансових питань соціального страхування, створенні цільових резервів для компенсації неспроможності окремих страхових організацій виконати зобов'язання за угодами страхування життя, здійсненні державного нагляду за фінансовою діяльністю страховиків[6, 9].

Зауважимо, що існуючі дослідження, ґрунтовно розглядаючи сутність фінансової політики розвитку автострахування, недостатньо уваги приділяють механізму її реалізації.

**Метою** дослідження є визначення особливостей механізму фінансової політики розвитку страхування та формулювання рекомендацій щодо його вдосконалення.

**Основні результати дослідження.** В сучасній економічній науці розгляд сутності поняття «фінансова політика» є надзвичайно актуальним. Беручи до уваги ключові компоненти цього поняття, а саме «політика» та «фінанси», можна зазначити, що це поняття розглядається як у широкому значенні, так і обмежуючись лише певними вузькими аспектами. Це може бути наслідком того, що це поняття

використовують виходячи зі специфічних завдань, які вирішуються в ході конкретних досліджень [1, с. 31].

Аналіз наведених визначень поняття «фінансова політика» вказує на те, що реалізація фінансової політики не можлива без держави в особі уповноважених органів.

Сучасна державна фінансова політика України не розробляється і не регулюється єдиним законодавчо-нормативним актом. Крім того, як правило, відсутні й комплексні дослідження її стану з боку уповноважених органів державної влади, як наслідок, на державному рівні відсутня чітко й однозначно сформульована мета й завдання щодо її реалізації [1, с. 84]. Головна мета фінансової політики має бути єдиною для всіх рівнів влади (державного, регіональних і місцевого), а також для всіх суб'єктів підприємницької діяльності. Такою метою виступає стабільний соціально-економічний розвиток країни. Ефективна реалізація фінансової політики передбачає зростання фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні суб'єктів господарювання, сприяє створенню міцної фінансової основи діяльності органів влади для реалізації завдань і функцій, покладених на державу, забезпечує стабільність суспільного виробництва з метою поліпшення економічного становища держави й соціального захисту населення. [5, с. 133-135].

Оскільки, на даному етапі економічного становлення України можливим є розгляд лише окремих видів фінансової політики через відсутність комплексного підходу з боку держави до вирішення питань щодо ефективної реалізації фінансової політики на всіх рівнях, зосередимо увагу на більш докладному розгляді фінансової політики у сфері страхування. У країнах з ринковою економікою страхуванню приділяється особлива увага. Держава та її громадяни зацікавлені в соціально орієнтованому розвитку страхової справи, який, у свою чергу, залежить від стану економіки. За обсягами капіталів страхове господарство в розвинених країнах поступається лише банківському, а інколи й випереджає його.

Державне регулювання страхового ринку включає в себе сукупність економічних, адміністративно-правових та організаційно-технологічних відносин між суб'єктами страхового ринку і державою під час цілеспрямованого комплексного впливу останньої на страховий ринок як єдину систему [9].

Вплив держави на страховий ринок здійснюється переважно через формування законодавчої і нормативної бази діяльності учасників страхового ринку та передбачає вибір моделі державного регулювання [5, с.76].

Вибір ефективно діючого напряму фінансової політики розвитку страхування дає змогу забезпечити виконання перерозподільної й стабілізуючої функції фінансів у державі та виконувати роль механізму, що згладжує негативні наслідки асиметричних шоків. [5, с. 133-135].

В.М. Фурман в своєму дослідженні зазначає необхідність розгляду фінансової політики в трьох аспектах: по-перше, прийняття державою базових законів та нормативно-правових актів, що об'єднуються в поняття «страхове законодавство»; по-друге, здійснення спеціального нагляду за розвитком відносин страхування відповідно до інтересів громадян України та загальнодержавних економічних потреб; по-третє, забезпечення ефективної стратегії розвитку ринку[9].

Для України характерним є жорстке регулювання та нагляд за страховою діяльністю. Про це свідчить неодноразова зміна центрального органу у справах нагляду за страховою діяльністю, наявність жорстко регламентованих умов отримання ліцензії на кожний вид страхування, чіткі вимоги до платоспроможності страховиків, захист інтересів страхових компаній державою, умови вільної конкуренції під час страхової діяльності.

З метою оптимізації функцій держави в економіці при реалізації державної політики, важливим є пошук оптимального співвідношення державного регулювання й саморегулювання. Сучасна економічна теорія визнає, що в умовах відмови від державного регулювання ефективність ринку буде в значній мірі знижена через монополістичні змови найбільших учасників ринку. При сильному ж втручанні держави у діяльність ринку багато чого починає залежати від державного апарату, здатного звести переваги ринкової економіки до командно-адміністративної системи із зовнішніми елементами ринку [3, с. 235].

Уповноваженими органами державної влади на страховому ринку України та ринку автотранспортного страхування зокрема, щодо реалізації фінансової політики є Комітет Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності та Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Основними функціями комітету є законопроектна, організаційна та контрольна. Основними функціями Нацкомфінпослуг є контрольна та організаційна.

Особливість вітчизняного страхового ринку визначається тим, що відбуваються процеси адаптації до сучасних ринкових умов господарювання. Проявом змін у системі державного регулювання в Україні є утворення інституційних формувань та їх трансформація у фахові об'єднання.

Рівень демократичного розвитку суспільства й розбудови правової держави прямо пов'язані з ефективністю функціонування фахових саморегулювальних і самоврядних об'єднань, що сприяють формуванню конкурентних ринкових відносин, гармонізації відносин між суб'єктами підприємництва і владою [3, с. 235]. При цьому слід враховувати двоїстий характер впливу саморегулювання на страховий ринок. З одного боку саморегулювання здатне забезпечити максимальну гнучкість стосовно учасників ринку та їх інтересів і мінімізувати державні витрати на регулювання. З іншого боку, саморегулюючі організації мінімально враховують інтереси аутсайдерів ринку та створюють певні додаткові обмеження для входу на ринок.

На страховому ринку України представлені такі саморегулюючі організації як Ліга страхових організацій України та Моторне (транспортне) страхове бюро України, в компетенції яких є сегмент автотранспортного страхування, що і є предметом дослідження.

Спільна взаємодія вище перелічених суб'єктів ринку автотранспортного повинна забезпечувати ефективну реалізацію державної фінансової політики на страховому ринку України, яка відбувається через фінансовий механізм, фінансове право та фінансову систему.

Основу державного регулювання у сфері автострахування складають [7, с. 47-48]:

- формування повноцінного регульованого страхового ринку, заснованого на поєднанні підприємницьких інтересів страховиків і забезпеченні їх фінансової стійкості та надійності, платоспроможності, прибутковості для здійснення страхових виплат за укладеними договорами страхування;

- визначення повноважень і функцій уповноваженого державного органу нагляду за страховою діяльністю і надання йому системи владних повноважень для забезпечення дотримання страхового законодавства всіма суб'єктами страхових відносин;

- виокремлення та класифікація найбільш значущих ризиків для власників автотранспортних засобів та визначення найбільш раціональної форми організації страхових відносин, покликаних забезпечити захист інтересів громадян;

- встановлення податкових стимулів до розвитку автотранспортного страхування, як пріоритетного напрямку діяльності для економічної і соціальної стабільності країни [9, с. 115];

- формування системи антимонопольного регулювання з метою захисту конкуренції на страховому ринку і недопущення використання

монопольного положення його окремих суб'єктів для отримання необґрунтованих комерційних переваг.

На сьогодні ринкові умови вимагають формування ефективнішої державної фінансової політики, удосконалення та пошуку нових засобів впливу, регулювання та контролю. Відкритість страхових ринків зумовлює розвиток співпраці та інформаційної взаємодії між учасниками страхових відносин з метою забезпечення захисту інтересів страхувальників та стабільності соціально-економічного розвитку країни [4, с. 89].

На рисунках 1, 2 схематично зображено механізм взаємодії суб'єктів страхового ринку (а саме, Комітету Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, саморегулюючих організації, страхових компаній) щодо механізму реалізації фінансової політики розвитку автострахування, виокремленні основні недоліки фінансової політики та запропоновано заходи щодо усунення виявлених недоліків.



*Рис. 1 – Інтеграція пріоритетних напрямів реалізації політики регулювання розвитку автотранспортного страхування*

Проаналізувавши вітчизняне законодавство, механізм реалізації та інші складові щодо фінансової політики у сфері автострахування можна окреслити такі її недоліки:

– нормативно-правова складова: відсутність єдиного підходу до правового регулювання, часткова невідповідність світовим і європейським стандартам. Значна кількість нормативно-правових актів, постанов, інструкцій та ін., деякі з них застарілі та такі, що не відповідають сучасним світовим вимогам Solvency I, II, (беручи до уваги значні зміни в економіці останніх років). Українське страхове законодавство базується на європейській моделі Першої Директиви ЄС 1973р. і значно відстає від сучасної системи фінансового регулювання ЄС.

– відсутність механізму ефективної взаємодії та комунікації між ланками законодавчої та виконавчої влади, що призводить до нездатності швидко реагувати на зміни в зовнішньому середовищі та умовах господарювання, відрив фінансової політики від фактичного стану справ в економіці, на фінансовому та страховому ринках. Стратегічні плани та концепції розвитку фінансового та страхового ринків, як правило, розробляються на довготривалий період, що є недоречним за сучасних умов господарювання.

– відсутність програм для реалізації інвестиційної функції страхування. Через нестабільність економічної та політичної ситуації в країні страхові компанії мало зацікавлені у вкладенні коштів в державні та інші інвестиційні проекти.



Рис. 2 – Інтеграція пріоритетних напрямів реалізації політики регулювання розвитку автотранспортного страхування



– бюджетна і податкова сфера: незбалансованість бюджетної та податкової системи, яка б могла забезпечувати наповнення бюджету та сприяти розвитку ділової активності страхових компаній.

– відсутність дієвого механізму захисту конкуренції на страховому ринку України.

– недостатнє сприяння розвитку саморегулювання та механізмів ринкового регулювання страхового ринку. Наявність корупції на ринку автотранспортного страхування України, що проявляється, як правило, на рівні страхових компаній, підриває суспільну довіру до страховиків та гальмує розвиток страхового ринку.

Виходячи із сукупності визначених недоліків як основну мету фінансової політики регулювання розвитку автотранспортного страхування можна визначити створення ефективно діючого, раціонального та досконалого механізму регулювання та стимулювання страхових відносин для забезпечення рівноважного розвитку ринку автотранспортного страхування, його захисту від впливів зовнішніх та внутрішніх загроз та небезпек.

**Висновки.** Проведені дослідження та світовий досвід країн з розвиненою економікою дають змогу зробити висновок, що серед багатьох форм впливу держави на соціально-економічний розвиток страхуванню належить особлива роль. Страхування дає змогу досягти раціональної структури коштів, що спрямовуються на запобігання або оперативне усунення наслідків стихії та інших чинників, маючи великі можливості маневрування резервами, є важливою ланкою формування всієї системи економічної безпеки. У страхуванні створюються значні резерви грошових ресурсів, які стають джерелом залучення інвестицій в економіку. Акумуляовані у страхових компаніях ресурси через систему інвестування сприяють розширенню виробництва, прискоренню виконання державних програм. Слід зазначити, що державна фінансова політика розвитку автотранспортного страхування потребує вдосконалення через подальший розвиток нормативно-правової бази, інтеграцію України в міжнародні структури в галузі страхування, залучення страхового ринку до вирішення соціально-економічних питань тощо.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боронос В.Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території: монографія / В. Г. Боронос. – Суми: Сумський державний університет, 2011 . – 310 с.

2. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник /Василик О. Д. – К.: НІОС, 2000.– 416 с.
3. Залетов О.М. Сутність і принципи саморегулювання на страховому ринку / Вісник ЖДТУ, 2013, №2(64), с. 235-239.
4. Лондар С.Л. Європейський досвід фінансового регулювання страхового ринку / С.Л. Лондар, Л.В. Шірінян // Наукові праці НДФІ. – Фінансова політика та економічне регулювання № 1(54). – 2011. – с.98-102.
5. Петрушевська В.В. Адаптація фінансової політики України до умов глобалізаційних і євроінтеграційних процесів/ Економіка та управління національним господарством (Проблеми економіки). – №2. – 2014. – с. 131-137.
6. Стойко О.Я. Фінанси: навч. посіб. / О.Я. Стойко, Д.І. Дема; за ред. О.Я. Стойка. – К.: Алерта, 2014. – 432 с.
7. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
8. Фінанси (Загальна теорія): навчальний посібник / В. М. Опарін; Київський національний економічний ун-т. – 2. вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2001. – 238 с.
9. Фінанси: підручник / С. І. Юрій [та ін.] ; ред. С. І. Юрій, В. М. Федосов. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
10. Фурман В.М. Державне регулювання страхового ринку як чинник його стратегічного розвитку / В.М. Фурман // Економіка і прогнозування. – 2005. – №3. – С.114-126.